

«HIBERNO EX AEQUORE»

NOTES DE LECTURA SOBRE UN POEMA NO CANÒNIC DEL CÀNON POÈTIC I LES DECISIONS AUTORALS

Joan Manuel Pérez i Pinya

Avesats a entendre com les decisions del Gabriel Ferrater publicista de la pròpia obra poètica sempre impliquen una intenció, com ens expliquem les que revoquen textos amb què anteriorment ell mateix s'havia presentat davant el lector? Com ens expliquem que representin una posició nova pel que fa a l'eficàcia expressiva d'aquests textos?

L'objecte (per força limitadíssim) d'aquest paper és treure a rotlle algunes qüestions com l'acabada de formular —per a les quals només exhibiré preguntes— i un poema, desempolsat d'entre els que Gabriel Ferrater bandeja en decisions autorals successives: cada cop que fa mostres d'obra poètica publicades en aplec.

Així, de coneguts perquè ens hagin pervengut, en són tres els textos que Ferrater descarta per al *Da nubes pueris* (1960);¹ almenys un a l'hora d'editar *Menja't una cama* (1962), justament aquell el valor del qual volem vindicar aquí; i, quan llavors toca publicar *Teoria dels cossos* (1966), ja n'ha mostrat 12 més i no en fa caure cap, tret d'un que li caldrà

---

¹ «[A favor del futur](#)», «[Auguri](#)» i «[Desistint de l'homenatge](#)», si no hi comptam «Les amigues», per llegir-se com una primera versió de «Dues amigues» (MC12), ni «Sobre la catarsi» (DNP17); tots plegats, els primers poemes que GF publica, en aquesta difusió aural d'obra poètica que significà «Seis poesías de Gabriel Ferrater» [sis poemes amb la versió castellana del mateix Ferrater]. In: *Cuadernos Hispanoamericanos* (Madrid/Editora Nacional), núm. 110 (febrer 1959), p. 160-165.

En endavant adoptam les abreviacions per als títols d'obra que ja són convencionals en la literatura sobre Gabriel Ferrater: DNP (1960), MC (1962), TC (1966) i DD (1968). Ensem amb altres que anirem fixant en el curs de l'argumentació. Una xifra expressada al darrere indica la posició que el text ocupa dins l'aplec.

recuperar més tard revisat.² O així fins als 10 textos de què ja prescindeix amb ocasió de *Les dones i els dies* (1968),³ mostra que, com és prou conegut, fixa el cànon estacionari dels 114 poemes que fa l'obra completa —incidents a banda— tal i com Ferrater decideix per fi l'estampa reunida dels seus 3 llibres.

Però ja és ben bé això? O potser la “[llibreta de tapes blanques](#)” justifica l'increment fins als 118 textos que estableix l'edició “definitiva”,⁴ per restituir allò que la censura franquista havia deixat fora (no per decisió formal de l'autor, per tant), més l'escreix nascut amb posterioritat a DD?

I —també potser— encara certs detalls de la difusió permetrien ampliar aquesta zig-zaga d'aparicions i exclusions, de manera que pogués estendre's igual de lícitament a la major oportunitat que, per a Ferrater, hauria suposat *Mujeres y días* (MD, 1979), que és un projecte a tot estirar del 1970 per a Seix Barral i que també obeeix integralment, a pesar de la dilació temporal de l'edició per tot d'adversitats (la mort, una d'elles), a un criteri últim de l'autor especialment pel que feia a qui traduïa què i, per descomptat, a quins textos eren finalment antologables.⁵ Tota mostra —tot llibre— implica generalment una antologia d'autor i una idea de cànon.

---

² Ens referim a «Rapte», la primera versió de «Corda» (DD.4.73), el poema de substitució pel censurat «Any», que, juntament amb «Bosc» (TC4), «Fe» (TC8), «Perdó» (TC21), «Plora» (TC22) i «Sabers» (TC24), són mostrats a l'*Antologia de la Poesia Reusenca 1961*, que publicà la 'Secció de Literatura' del Centre de Lectura de Reus. Reus: Impremta Diana, 1962, p. 83-89. Però també «Fill» (TC9), «Neu» (TC18) i «Kensington» (TC13), mostrats a [3 poemes]. In: *Poemes* (Barcelona), núm. 8 (tardor 1964), p. 66-67; i, llavors, ens referim a «Ídols» (TC11), «Oci» (TC20), «Kore» (TC14) i «Úter» (TC28), apareguts a «Cuatro madrigales». In: *Álamo*. Revista de Poesía, núm. 6 (gener del 1966), sense paginar.

³ Això és, a més dels 3 esmentats en la nota 2 i del que ens ocuparem seguidament, «Sacrifici idealista» (DNP15), «Sense amor» (DNP21), «La vida perdurable» (DNP30), «Començaments» (DNP31), «Per celebrar una joventut» (DNP37) i «Sinite parvulos venire» (MC32), que, com es copsa per la signatura posicional, primer havien tengut plaça en algun aplec.

⁴ *Les dones i els dies*. Edició definitiva. Barcelona: Edicions 62 (“La butxaca/ poesia”; s/n), 2010. [Suplements, notes i índexs a cura de Jordi Cornudella]

⁵ Última mostra d'on curiosament cauran 19 poemes: «Faula primera» (DNP2/DD2), «Faula segona» (DNP3/DD3), «La confiança» (DNP6/DD19), «A través dels temperaments» (DNP18/DD14), «Fi del món» (DNP19/DD29), «A mig matí» (DNP29/DD20), «Paisatge amb figures» (DNP36/DD21), «Tam gratumst mihi» (Proemi MC/DD50), «Hora baixa» (MC4/DD39), «Matèries» (MC10/DD47), «Naixença» (MC11/DD48), «Sacra rappresentazione» (MC15/DD52), «Els innocents» (MC29/DD66), «Tant no turmenta» (MC21/DD58), «Poema inacabat» (TC1/DD69) —en aquest cas, i amb la «Tornada»

Ara, què ha impulsat Gabriel Ferrater a la defecció textual en cada cas?

L'autor fa difusió deliberada de la seva obra —si acceptam l'última hipòtesi insinuada— prenent al respecte catorze decisions documentades entre mostres en publicacions periòdiques, edicions col·lectives i títols propis concretats en els llibres sabuts.⁶ Així, la suma textual que Gabriel Ferrater genera és (almenys per als ferraterians més convictes i possessos) una massa poètica coneguda de 135 textos (per bé que aquí se n'inclouen de circumstancials, de mai no exhibits intencionadament enlloc, d'escrits factualment només per a fruïció d'un sol destinatari), el cànon derivatiu de la qual fluctuaria entre els 114 de DD —excús insistir: ara només atenem les decisions d'autor documentades— i la reducció a una norantena llarga de textos que compon al final MD, exactament 96.

Quines motivacions havien impulsat aquest últim corpus *deliberat*, un aplec tan sensible pel que fa a la seva oportunitat de recepció?

Fixem-nos que, en bona part de les decisions, GF alterna mitjans que tenen el seu abast lector en comunitats lingüístiques diferents o, dit altrament, també compta amb canals d'un sistema literari distint, almenys fins al 1967 (abans de sortit DD). Medis literaris —segons el signe de la història— amb poca porositat i transivitat pel que fa a les cultures perifèriques: aleshores no era ni gaire ni gens comú, tret de casos molt significatius (Carles Riba, en seria l'exponent més reiterat), que els mitjans castellans fessin cabal de producció literària catalanòfona. I el cas és que Ferrater fa les seves primeres passes poètiques públicament —unes mostres inicials autoversionades en castellà— en aquest territori, probablement propici perquè ja ho havia estat per a les seves relacions amicals i professionals.⁷ Ens referim sobretot al cas ja esmentat dels *Cuadernos Hispanoamericanos*⁸ de

---

(TC2/DD70), sabem per Gimferrer en comunicació particular que el poeta els considerà intraduïbles—, «De lluny» (TC32.C/DD.101), el ja esmentat «Corda» (DD73) i «El lector» (DD106).

⁶ Decisions que recollim en esquema en l'annex que completa aquest paper sota el títol *GF: estratègia de difusió de textos*.

⁷ Segons explica Ferrater:

Luis Rosales i José Mª Souvirón, i aquell en què ens centrarem després dels [Papeles de Son Armadans](#),⁹ la revista literària de Camilo José Cela.¹⁰

«Des de 1955, els seus amics van ésser gairebé tots poetes: Carles Riba d'una banda, i d'altra banda uns poetes més joves que ell, Carlos Barral, Jaime Gil de Biedma i José María Valverde». De l'«Esbós d'una autobiografia». In: *Serra d'Or* (Barcelona) núm. 153 (juny 1972), p. 14.

⁸ Al núm. 4 (juliol-agost 1948) ja hi trobam, sota el text titulat «La infalibilidad del poeta», la signatura J.M^a.V, que segurament correspon a José Mª Valverde. Al núm. 104 (agost 1958) trobam la d'un altre freqüentat, Jaime Ferran, qui hi torna al 106 (octubre 1958) justament amb una ressenya sobre un llibre de Carles Riba. Era una capçalera, per tant, domini natural de noms i llinatges característics de l'àmbit líric castellà del moment: i entre els fàcilment destacables, a més del després director Rosales i del sotsdirector Souvirón, hi són assidus els de Ramón de Garciasol, Leopoldo de Luis, José Luis Cano, Rafael Soto Vergés, i també, ocasionalment, Carmen Conde, Amparo Gastón o el d'un jove Fernando Quiñones. Aquest, molt sumàriament, és l'entorn poètic on ve a publicar GF.

Algunes informacions que no ens ha llegut poder contrastar situen, a la mateixa revista quan encara capitanejada per Pedro Laín Entralgo, crítica de poesia de Jaime Gil de Biedma, a més de la de José Mª Valverde, abans que la capçalera no passàs, el 1959, a ser dirigida per Luis Rosales. Per a tot aquest aspecte és prou interessant la consulta de RUBIO, Fanny. *Las revistas poéticas españolas* (1939-1975). Madrid: Ediciones Turner, 1976. Vegeu-ne l'índex onomàstic.

⁹ Cadascú al seu *tempo*, els susdits poetes del cercle barceloní de GF van introduït col·laboracions en mitjans d'aquells que, sota la tutela ministerial de Ruiz Jiménez, permetien un nou tarannà universitari menys dogmàtic i oficial envers el Règim, com ara és el cas d'*Alcalá* (Madrid), en el primer número de la qual revista (del 25 de gener de 1952) ja apareix un extens poema de José Mª Valverde.

Més tard, a la segoviana *Álamo*, amb timó de Juan Ruiz Peña, Ferrater hi posarà originals seus: «Cuatro madrigales» [4 poemes]. In: *Álamo. Revista de Poesía*, núm. 6 (gener del 1966), sense paginar [AL-66]; concretament, «Ídols» (TC11), «Oci» (TC20), «Kore» (TC14) i «Úter» (TC28), textos acompanyats de versions castellaneres en prosa, degudes probablement a l'autor com ja hem vist que era el costum. I una mica abans, Jaime Gil ja hi havia mostrat el seu eròtic «Peeping Tom» (en el núm. 3).

Assíduament, tots tres —Barral, Gil i Valverde—, i de vegades coincidint i tot, compareixen als *Papeles de Son Armadans*, d'on podem resseguir totes aquestes col·laboracions:

6 de Carles Barral, entre els núms. 6 (setembre 1956) i el 58 (gener 1961), que relacion tot seguit:

— «Torre en medio», núm. 6 (setembre 1956), p. 51;

— «Tres poemas sobre la infancia», núm. 26 (maig 1958), p. 169;

— «Memoria de un poema», núm. 32-33 (novembre-desembre 1958), p. 394;

— «Tres poemas autobiográficos», núm. 35 (febrer 1959), p. 193;

— «Dos poemas», núm. 47 (febrer 1960), p. 159;

— «Sangre en la ventana», núm. 49 (abril 1960), p. 75;

i la gasetilla «Apostillas de *Compañeros de viaje* de Jaime Gil de Biedma», núm. 58 (gener 1961), p. 73.

7 de Jaime Gil de Biedma, més extensament en el temps, entre els núms. 9 (desembre 1956) i el 254-5 (maig-juny 1977), amb:

— «La lágrima. Piazza dei Popolo», núm. 9 (desembre 1956), p. 287;

— «Para vivir aquí», núm. 23 (febrer 1959), p. 174;

i també, coincidint amb Barral, «Encuentro con Vicente al modo de Aleixandre», núm. 32-33 (novembre-desembre 1958), p. 388;

— «Conversaciones poéticas», núm. 57 bis (desembre 1960), p. 57 [núm. que aplega el poemari de Formentor];

— «Coplas morales», núm. 65 (agost 1961), p. 183;

Un aire de família: Una hipòtesi, o dues

*Tu piscis hiberno ex aequore verris*¹¹

Així, quan es tracta pròpiament dels poemes, ja excusam de dir que no ens limitam sols als tres llibres publicats durant el sis primers anys de la dècada del seixanta, o ni tan sols a la seva reunió i porga amb voluntat d'obra poètica canònica que ve a significar, en un principi, el corpus DD¹². O no exclusivament, ja que, per fortuna, s'hi ha trobat una munió escampada de textos previs, coetanis i fins de posteriors als temps dels volums referits, i que responen, segons que entenem, a diverses, n'hem dit, *decisions d'autor*¹³ per posar-los —

— “Dos poemas morales”, núm. 99 (juny 1964), p. 297;

— “Españoles en París, mil novecientos cincuenta y tantos (A Blas de Otero)”, núm. 254-255 (maig-juny 1977), p. 200 [curiosament dedicat a Blas de Otero, tant que l'havien blasmat].

I fins a 11, més atapeïdament, de José Mª Valverde, amb articles, traduccions i poemes, entre els núms. 2 (maig 1955) i el 69bis (desembre 1961):

— “Voces y acompañamientos para San Mateo”, núm. 2 (maig 1956), p. 170;

— “Traducción de un fragmento de *Contre Sainte-Beuve* de Marcel Proust”, núm. 3 (juny 1956), p. 294;

— “En la muerte de Giovanni Papini”, núm. 4 (juliol 1956), p. 227;

— “Traducción de la *Trilogía española* de Rilke”, núm. 6 (setembre 1956), p. 283;

— “Traducción de *La falacia intencional* de W. K. Wimsatt y Monroe C. Beardsley”, núm. 8 (novembre 1956), p. 170;

— “Traducción de tres poemas de Rainer M. Rilke”, núm. 11 (febrer 1957), p. 211 i 217;

— “Dos visitas”, núm. 32-33 (novembre-desembre 1958), p. 328;

— “El cruce”, núm. 34 (gener 1959), p. 80;

— “La conquista de este mundo”, núm. 59 (febrer 1961), p. 161;

— “El pocero”, núm. 69 bis (desembre 1961), p. 95.

¹⁰ Com exhibeix l'annex, a més de tots aquests casos esmentats, cal afegir el més enrevessat, per context i contingut, del poema «Babel» (DD.5.111). In: *Desde España: En el cincuenta aniversario de la Revolución de Octubre*. París: Col·lecció “Ebro”, 1967, p. 71-72 [DE-67].

¹¹ Vegeu HORACE. *Satires*. Livre II, texte établi et traduit par François Villeneuve. París: Société d'Édition “Les Belles Lettres”, 1962⁶, p. 150-171 (concretament a la p. 166).

¹² Així es llegeix a la pàgina 7: «Aquest volum és una reimpressió, corregida, dels tres llibres anteriors de l'autor: *Da nuces pueris* (1960), *Menja't una cama* (1962) i *Teoria dels cossos* (1966)». In: *Les dones i els dies*. Barcelona: Edicions 62 (“Cara i creu”; 10), 1968.

¹³ Vull dir-ne, semiològicament. Això és: el productor original i garant de l'obra i el qui manté especialment la custòdia de la transmissió fidel dels textos; per tant, l'artífex de la funció comunicativa en la seva relació amb els destinataris a través d'unes coordenades culturals i uns codis literaris mitjançant els quals

almenys els exhibits en vida— en mans del lector amb algun propòsit —però segur que tot deliberat—, com potser seria el de copsar-ne alguna cosa prèvia a una seva posterior edició¹⁴ (bé revisats, bé sense cap alteració advertida). I això, encara i sobretot, a contravent de les tribulacions historiades¹⁵ amb què, pel que fa a aquest extrem de la recepció, s'enfrontà l'obra del poeta.

Una segona hipòtesi —no sé si prou més desassenyada— que consignam en aquest paper es remunta a l'octubre de 1960. De molt poc abans, presumptivament, de ser DNP al carrer.¹⁶ I, com ja hem vist, no era la primera vegada en què GF feia difusió d'alguns poemes seus —una selecció pròpia, una autoantologia—, i, també, havent escollit canal de divulgació específic del sistema literari veïnat.¹⁷

Però l'explicació per a la tria de GF és, si més no, ajustada als avessos del seu entorn amical i laboral d'aleshores, com ja hem sostengut. Si ens hi fixam, s'havia produït de manera semblant l'interval en què el nostre autor actua com a crític i teòric plàstic dins la

---

emet el missatge que algú, llavors, haurà d'ocupar-se de desxifrar, a fi de descobrir i interpretar en el text —i, per extensió, en la successió de textos— les empremtes i signes deliberadament deixats (és a dir, el lector anomenat potencial que, per a l'autor, significa el *lector model*).

¹⁴ Així s'esdevé cada cop en dates prèvies a l'edició de cadascun dels volums, amb tries de textos que seran recollits o no en els llibres successius: 1959, 1960, 1962, 1964, 1966 i 1967. Vegeu-ho esquematitzat a l'annex.

¹⁵ Em referesc a les peripècies historiades de recepció a dreta i esquerra del panorama lector català aproximadament coetànies a les diverses edicions, i que serien motiu de tot un altre paper.

¹⁶ L'edició no exhibeix peu d'impremta indicatiu, més enllà de la inscripció en depòsit legal el 1960, ni tampoc cap mena de colofó. Però se suposa, per la reacció de l'*entourage* ja dins el 1961, situable ben cap a finals de l'any susdit. Una carta que Valverde dirigeix a GF, datada a Barcelona el 14 de març de 1961 —no està editada ni gaudim del permís de reproducció—, corrobora aquest apunt cronològic.

¹⁷ Parlam de temps, cal insistir, poc enclins a reflectir la diversitat cultural hispànica, a pesar dels esforços d'algunes revistes espanyoles, arribat ja un moment dins la dècada dels 60, quan s'aposta per fer números monogràfics dedicats a les literatures perifèriques. I també, a pesar de tot allò, anterior, dels 'excloents i els comprensius' de l'article de Dionisio Ridruejo al primer núm. de *Revista* (1951). Vegeu al respecte AMAT, Jordi. "Hilos de aproximación: el catalanismo dialogante y los Congresos de Poesía". In: *Insula: revista de letras y ciencias humanas* (Barcelona), núm. 684, (2003), p. 3-7 [Exemplar dedicat a: *El diàlogo peninsular medio siglo después*].

ben anatomitzada revista *Laye*,¹⁸ escrivint-hi en castellà (tampoc no n’hi quedava d’altra per guanyar-se la vida). Però, arribat el moment de la poesia, ni que ara sigui en català, Ferrater no mota generalment quant a instruments difusors; és més, semblaria que planteja la seva d’estratègia comptant-hi. Allà on els amics poetes castellans havien trobat espai per a la seva obra (poesia o treballs crítics), allà, per camins ja fressats —diríem—, prova Ferrater la difusió d’aquestes tries de poemes —o fins alguna traducció d’altri¹⁹— i no li importarà gens, pel que sembla, que fos a revistes, a cops, suspectes de prosperar amb el Règim. Perquè hi tenia garantida certa difusió, potser, i una idea històricament tota excèntrica respecte de la conducció amb què s’havia d’exhibir un autor literari en llengua catalana?²⁰

Per al cas de la segona hipòtesi, precisament la revista mallorquina suposa un punt d’inflexió curiós —una de nova d’entre aquelles etapes creatives que sabrà discriminar José Mª Valverde en la carta del 1961 esmentada en nota?²¹—, un moment distint ja respecte d’allò que estava a punt de ser DNP²¹ —i sols insinuat vagament en una primera versió de poema ja des de les pàgines de *Cuadernos Hispanoamericanos*, que, com hem dit, fa el primer cas exactament de difusió amb tots els ets i uts d’obra poètica ferrateriana.

---

¹⁸ Vegeu BONET, Laureano. *Gabriel Ferrater. Entre el arte y la literatura. Historia de una aventura juvenil*. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1983. I també *La revista «Laye»: estudio y antología*. Barcelona: Ediciones Península/ Edicions 62 (“Nexos”; 33), 1988.

¹⁹ Curiosament, GF no traduí, per publicar, gaire poesia, excepció feta de la dotzena de textos de Gottfried Benn —també per a *Papeles de Son Armadans*. Any V. Tom XIX. Núm. LV (Octubre, 1960), pàgs 63-72—; i els esbossos trobats d’uns versos de Brecht entre els papers deixats —altre cop la llibreta de tapes blanques; recollit també a *Album Ferrater*, a cura de J. Cornudella i N. Perpinyà. Barcelona: Quaderns Crema (“Àlbums”; 3), 1993, p. 139-141—; o, segons notícies, algun text del també alemany C. Morgenstern, estampat sobre un catàleg de 1966 amb motiu d’una exposició del pintor Todó; o el que, a partir d’un poema de Matthew Arnold —«Platja de Dover»— Francesc Parcerisas inclou, atribuït, dins la seva *Poesia anglesa i nord-americana. Antologia del segle VIII al XIX*. Barcelona: Edicions 62 (“Les millors obres de la literatura universal”; 48), 1985, p. 412-413. Ara, res més que no s’escaigués estrictament dins un encàrrec de traducció remunerada. Vegeu també dins la seva traducció de MARTINI, Fritz. *Historia de la literatura alemana*. Barcelona: Editorial Labor (“Literae et vitae”), 1964, on GF, en prosa, ofereix versions de versos novament de Benn i d’altres.

²⁰ Ens consta, per exemple, una aclaridora nota de recepció del DNP per Vicente Aleixandre, datada del 15 d’abril de 1961.

²¹ D’aquest primer aplec, encara, el poema «La platja» (DNP13) veurà una oportunitat de nova difusió abans de DD, lliurat dins l’anuari dirigit per Joan Oliver, *El llibre de tothom*. Barcelona: Alcides, 1963, p. 153. Però ens fa l’efecte que ja no és ben bé com en els casos al·ludits d’estratègia difusora.

Acostem-nos de prop als fets.

Hiberno ex aequore. Sota un títol que procedeix del fragment d'un vers de les *Sàtires* d'Horaci²² —ben concretament, del 235 de la sàtira III, llibre II²³—, *des d'aquesta mar tempestosa*, superant la *marota* literària (que potser ja era novament estibada de materials poetitzats just abans d'estampat DNP, com dèiem), és d'on rajaria la tria dels sis textos proposats: cinc que arrenquen amb gairebé la que serà l'ordenació coneguda de MC²⁴, més un altre, «Non tu corpus eras», que no tindrà posició en llibres futurs, igual com hem vist abans que, de fet, ja havia passat amb d'altres textos de l'antologia anterior (CH-59).

El punt de la sàtira on Ferrater es detura és on tracta precisament de la proclivitat al gust pels plaers. S'hi pinta una vida oferta a totes les voluptuositats. Parla d'un panxacontent que convoca pescadors, caçadors, carnissers, proxenetes perquè li facin avinents tots els plaers que són el cas del seu ofici, i tot per menys de mil talents a repartir. D'aquí és on surt la seqüència circumstancial amb què Ferrater titula l'antologia. Tanmateix, pensam que si la triava d'aquest i no d'altre espai horacià, era més aviat per un altre passatge subsegüent, molt més consonant amb el motiu general del poema bandejat: en ell es parla de passió pel plaer com a follia d'amor, s'hi analitzen conductes, i es resol que els capricis dels amants no

---

²² És, si més no, curiós com es manifesta el Ferrater lector respecte dels clàssics llatins. Diu en el celebèrrim 'Epíleg' a DNP: "Catul és l'únic poeta antic que he arribat a conèixer". Però el fet és que l'influx d'Horaci compareix en diverses ocasions, delatant-ne ja una lectura atenta, si més no de les *Sàtires* i les *Epístoles*. És el cas que provarem d'exhibir aquí pel que fa a aquest moment compositiu, i com hi és en altre de posterior que concreta l'arrencada del poema «S-Bahn».

²³ «In niue Lucana dormis ocreatus, ut aprum / cenem ego; tu piscis *hiberno ex aequore* verris». "En neu Lucana dorms pertret, a fi que jo pugui sopar un senglar; navegues, com el peix, enmig d'una mar tempestosa".

En la sàtira, Horaci conta com Damasip, un especulador arruïnat, en abraçar la filosofia dels estoics (car ja pensa que tots els homes són folls llevat del savi, segons ensenyança del seu mestre estoic Estertini), va a cercar-lo a casa de Sabina on el poeta s'és retirat durant el període de les Saturnals. Com que Damasip li retreu la seva peresa, la intemperància, i aquest no fer res de valor ni al camp ni a la ciutat, Horaci repussa, amb ironia, els arguments sobre el discurs que Estertini confegí entorn de les quatre passions que pertorben l'esperit humà. Això és: la gasiveria, l'ambició, el gust pels plaers i les supersticions.

²⁴ És a dir, «Tres llimones» (MC2), «Horabaixa» (sic) (MC4); «Però non mi destar» (MC6); «Si puc» (MC3) i «No una casa» (MC5): tots, tret que no hi és el famós poema frontissa, el que obra la solució de continuïtat entre llibres, «Cambra de la tardor» (DNP42/MC1), perquè clou i enceta els aplecs.

són més raonables que els dels infants a ulls del personatge Damasip. I tot això porta a les supersticions perilloses de l'amor. Follia i superstició.

Vegem-lo.

NON TU CORPUS ERAS²⁵

Primer s'obre una esquerda
dubtosa. La memòria
fuig, covarda, de dir-nos
que és el cos que fereix.
Les rels entren segures:
prenen tot el seu temps
per estendre's i fendre's
i fer un gargot espès
per tota la paret.
Fins que s'eixamplen, premen,
treballen. Un ofec
d'esma atònita: ens té
del tot, el germà gran,
massa intencionat
i fosc de rudes traces.
Que s'ho permeti tot,
que ens trossegi. Llisquem

---

²⁵ I així es tradueix GF a si mateix: «*Non tu corpus eras.*— Primero se abre una grieta dudosa. La memoria huye, cobarde, de decirnos que es el cuerpo que hiera. Las raíces entran seguras: se toman todo su tiempo para extenderse y hendirse y formar un garabato espeso por toda la pared. Hasta que se ensanchan, oprimen, trabajan. Un ahogo de conciencia atónita: nos posee del todo, el hermano mayor, demasiado intencionado y oscuro de rudas mañas. Que se lo permita todo, que nos despedace. Resbalamos a grandes desmoronamientos. Sabemos si somos nosotros, o que es él? En eso no queremos reconocerle».

Cuando ve que no podríamos sufrirlo, se desase brusco y nos deja en la yacija. Horriblemente pasivos, escuchamos el silencio. Ni lección, ni designio. Un acecho vil. Que el tiempo quiera por fin devolvemos palabras que sirvan para tratar al cuerpo amigo».

a grans esllavissades.
Sabem si som nosaltres,
o que és ell? En això
no el volem reconèixer.
Quan veu que no podríem
sofrir-lo, es desix brusc
i ens deixa jaure al jaç.
Horriblement passius,
escoltem el silenci.
Ni lliçó, ni designi.
Un aguait vil. Que el temps
vulgui a la fi tornar-nos
paraules que serveixin
per tractar el cos amic.

La composició es resol en 31 versos hexasil·làbics amb certa paritat de finals masculins i femenins —per tant, més aviat concurrent amb les maneres de l'època creativa de MC, aquella que s'evidencia més enclina potser a l'isosil·labisme d'art menor—, distribuïts en 8 seqüències sintàctiques més que no exactament estròfiques,²⁶ que alhora despleguen dues, diguem-ne, macroseqüències discursives: la primera i la més llarga (21 versos), descriptiva d'una anècdota de figuració sexual en gradació climàtica; i una segona, la més breu (versos 22-31), entre narrativa o fins més sentenciosa cap al final, acordada a un mode de discurs avinent als desenllaços de to epifonemàtic força usats per Ferrater.

---

²⁶ Vull dir que l'encavalcament i la poca esticomitia són recursos accionats sobre el nivell sintàctic del discurs, i tanmateix no presenta cap aparent formalitat estròfica —ni estructural ni rimàtica. Pel que fa a la sintaxi: encavallaments fràsics, en general suaus, i alguns amb certa capacitat per deflagrar imatges d'expansió: sentit connotat com ara la del vers 11. Combinació d'esticomitia i d'encavallaments oracionals, a banda d'establir l'elocució, propicien recurrències de marge fonètic a frontera de vers i sobre l'últim accent, a fi d'evocar també associacions de sentit (fereix / temps, espès, paret).

D'entrada, el títol del poema de GF resta lligat al motiu llatí de l'antologia, i hem de suposar que no arbitràriament: és a dir, també és un títol que li ve suggerit per un escrit d'Horaci.²⁷ Coincideix amb els primers peus del vers sisè de l'*Epístola* IV, amb què s'enceta una seqüència interrogativa. «Non tu corpus eras sine pectore ; di tibi formam, / di tibi diuitias dederunt artemque fruendi».²⁸ I en els dos textos horacians hi ha un cert planteig de models confrontats pel que fa a la concepció del viure i un esguard moral diferent envers la realitat: la mirada estoica (si recordam les figures d'Estertini i Damasip a la sàtira, explanades en la nota 23) contra la visió epicúria o un pèl hedonista que repussa Horaci, tant llavors a la sàtira com ara a l'*epístola* dedicada al poeta Tibul (nota 28).

Ara, aïllant d'aquest intricat paratext la seqüència, Ferrater sembla que giri també el sentit d'aquell “No, tu no eres el cos [sense ànima]”, per fer venir a dir per a aquest mateix narratori o destinatari ficcional del discurs del poema —percebut pel lector així, com una instància pacient en l'acció, que alhora exerceix internament d'oponent ideològic—, que la compunció o l'aflicció, experiències bàsiques descrites per un pinzell d'un cert traç expressionista,²⁹ o la tristesa que flueix al llarg del versos en escindir-se fatídicament el cos

---

²⁷ Però, és només un esquer? Recordem què diu el final de l'*Epíleg* de DNP, en referir-se a l'*epítolami* de Catul. Vegeu FERRATER, Gabriel. *Da nubes pueris*. Barcelona: J. Pedreira, editor (“Les Quatre Estacions”; 2), 1960, p. 74.

²⁸ “No, tu no eres un cos sense ànima ; els déus t’han donat bellesa, / els déus t’han donat riqueses i el seny de gaudir-ne”. Un vot inicial per l'epicureisme?

Vegeu HORACE. *Épîtres*, texte établi et traduit par François Villeneuve. Paris: Société d'Édition “Les Belles Lettres”, 1961⁴, p. 54-55. La quarta és una epístola breu (de només 16 versos) on Horaci s'interroga sobre què feia Àlbis —segurament Albis Tibullus, és a dir, el poeta Tibul— a la seva terra de Pédum, on ocupava l'esperit en meditacions. Si ni fortuna ni reputació—dons seus naturals: aquells dels quals el comú dels homes feia dependre la felicitat— no li varen mancar i, tanmateix, en sabia gaudir, ¿com és que cavil·lava més en un futur que a ningú no pertany, si volia ser veritablement feliç? Que la felicitat, a fi de comptes, rau a prendre cadascun dels nostres dies com si fos el darrer de la nostra vida, ve a concloure Horaci. I amb aquesta mena de convit al “carpe diem”, li prega de visitar-lo, que podrà riure de contemplar, en sa persona, un epicuri corpulent i gras. Aquest en seria el sumari, dit a l'anglesa.

²⁹ D'altra banda, el moment compositiu no era tan lluny encara de l'experiència traductora de Benn, amb la dotzena esmentada de poemes traduïts que aparegueren dins *Papeles de Son Armadans*. És interessant per a aquest aspecte la lectura del capítol «Expressionisme» de Jordi Julià, dins el seu *L'art imaginatiu. Les idees estètiques de Gabriel Ferrater*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans (“Biblioteca Filològica”; 60), 2007, p. 211-244.

que copula d'aquella altra presència —la mena de captor mental o de consciència, i a la qual s'associa el jo poètic quan assumeix el fet de representar aquesta resta actancial dins el plural de primera persona—, tot plegat, en suma, no ha pres sentit fora de lleis conductuals de base natural.

El text sencer, per tant, és dit per un descriptor moral superior, a la manera d'un narrador omniscient. O per fer-ho fàcil: per una veu que s'alça part damunt de l'anècdota referida per provar de palesar els fets: en fa de «jo locutor». Amb tocs, emperò, tendenciosos quant a la figuració dramàtica, perquè admet, hiperbòlicament o expressionista, tints de narració torturada: *Les rels entren segures [...] per estendre's i fendre's/ i fer un gargot espès/ per tota la paret. [... Les rels] treballen. Un ofec / d'esma atònita...*; un dramatisme que prova de figurar, creiem, cert grau de neurosi. Follia i superstició, igual que al text llatí. Així, algú narra com una instància que hi fos dins i que s'arregleràs experiencialment amb el narratori del text, dins aquesta pluralitat de la primera persona que procura la compatibilitat immediata del fenomen de percepció entre les fraccions. Fractura del jo més enllà de la del cos. Combat entre desig i raons?

Però, a l'últim, la lectura dels fets gira cap a la negació taxativa d'una moralitat edènica, prèvia al món; i prova de resoldre que, si mai n'ha d'esdevenir-se alguna, vendria a imposar-se *naturalment*, com a evidència il·lativa dels quals. És a dir: objectivament, cap mal en l'instint que marca la natura (en allò material: el cos, el sexe, la conducta natural); i, malgrat el concepte de culpa infós a la vida (adherències de moral transcendental), tanmateix serà el ball d'hormones —potser en l'*aguait vil*— el que finalment lassarà un cop més, i mil, aquest *nosaltres* per la força animal inevitable —la que tota l'estona apareix disforja i marcada amb descriptors discordes per on s'infiltra la visió moral que els fets violenten—, per acabar, amb una insinuació de prec agermanadament perplex per als subconscients afectats —la polifonia muda: *horriblement passius / escoltem el silenci*—, notem-hi el joc, des de la inclusió pronominal constant:

[...] Que el temps
vulgui a la fi tornar-nos

paraules que serveixin
per tractar el cos amic.

O així ho hem entès. Cosa que ens força com a lectors a configurar, mentre se'ns va explicant la història, la fantasmagoria d'uns aparents personatges escindits d'una unitat prèviament harmònica: aquesta universalitat del *nosaltres* d'una banda, esquinçada del qui, de l'altra, domina activament “*massa intencionat / i fosc de rudes traces*” i que protagonitza moments narratius per a la força fosca del desig animal en les seves maniobres per satisfer-se sense retenció —“*llisquem / a grans esllavissades*”—, cap aquesta proclivitat en què es concreta “*el germà gran*” —un de naturalment brutal, animalscament dominador—, decantat de tot control d'una consciència d'atributs morals establerts, un Calibà que es porta a dins.

Sabem si som nosaltres,
o que és ell? En això
no el volem reconèixer.

S'hi connota possiblement, diríem, el fenomen de la por a l'experiència alienant,³⁰ la por indefugible a la transformació inopinada de conductes, quan habitualment sotmeses tant a fre moral com al desig d'una autoconsciència ferma, afany d'un autoconeixement resolutiu, anhels tanmateix familiars d'allò que volem que ens allunyi de les bèsties: perquè el sofisticat desig no sigui degradat a simple instint. Recorda un poc allò que deia GF en parlar a fons dels plecs més sensuals de la poètica ribiana, i que ens recordava temps després la doctora Oller: l'home és parent de les bèsties.³¹

---

³⁰ O allò que diu Arthur Terry, en aquell auroral estudi signat el 1971, en parlar del tema dins el poema «In memòria»: «[...] al tema del miedo, a la sensación de que todos los seres humanos, pero sobre todo los adultos, están cogidos en una red de miedo». In: “Prólogo” a Gabriel Ferrater. *Mujeres y días*. Barcelona: Seix Barral (“Biblioteca Breve”; núm. 446. Poesía), 1979, p. 17.

³¹ En l'article memorable de Dolors Oller, s'hi diu: «La literatura, la poesia serveix precisament per recordar als homes que, malgrat tot i per damunt d'idees i ideologies, l'home continua essent i serà sempre, fonamentalment, parent de les bèsties». OLLER, Dolors. “La veu és un altre”. In: *Saber* (Barcelona), núm. 9 (maig-juny 1986), p. 53-57.

Tot això ens semblava prudentment clar. I era a partir d'un determinat vers on se'ns feia més difícil veure com, havent-se les consciències desceixit ja de l'imperi de les feromones, s'esdevenia tota aquesta anàlisi sensorial per replegar-se, com en un panorama per a després de la batalla, tots de nou tristament en l'u: memòria, consciència i suport del jo personal amb els seus atributs pensants, altre cop amb qui els sustenta en matèria i és assenyalat com a culpable físic del tràngol, i a qui fins com a mig se l'acusa que hi tornarà així que pugui ser davant d'una altra oportunitat d'*esquerda dubtosa*.

Llavors, certament, quedava una lectura un pèl escolàstica entre cos i ànima o alè intel·ligent. Tessitura que, creiem, vol ser, tanmateix, poemàticament reconduïda per la veu al llarg de la tirallonga de versos finals. A pesar dels estralls relatats d'una experiència aparentment desafecta, significativament és dit "*ni lliçó, ni design?*": res que no ens sigui naturalment dins des de la fosca dels segles. Ja que, a la intel·ligència perplexa, li caldran només unes paraules, un discurs sensat d'apropiació que en faci, de tot plegat, una forma aprehensible: com un discurs de moral espontània sorgit de la realitat natural, diguéssim. I tal volta, sense anar més lluny, l'objecte de coneixement que el poema desplega en una estratègia de rotació: de la ignorància paorosa a la comprensió mínimament confortada. El camí del saber copsant la realitat?

Ara que, si retornam a l'antecedent horacià, del mateix to afligit de la reunificació de les instàncies discursives, potser acudi a la memòria també una altra frase llatina que, dita d'un tenor popularitzant, sembla de llinatge mig estoic. Ens referim a aquella que diu «*post coitum omne animal triste est*», i que resulta tan conformada en disciplina moral com les curolles de Damasip rebatudes per la ironia d'Horaci en la sàtira esmentada. Ara, la dita, la clàssica i correcta, sol atribuir-se al metge Galè de Pèrgam i formular-se del mode següent (també ben càustic, diríem): «*triste est omne animal post coitum, praeter mulierem gallumque*».³² Ara, en

---

³² Que traduiríem, "tot animal resta trist després del coit, tret de la dona i del gall".

ignorar si la dita rondava o no pel subtext del poema, potser que finalment la considerem un tant distanciada de l'articulació de sentit que en fa la nostra lliçó.

Fins aquí unes possibles —esperam que no del tot esbojarrades— notes per a un escolí.

I un cop publicat, ho hem dit, acaba sent un poema més dels que no fan prou el pes a l'autor. Potser per manca de concretesa imaginativa, pel remarcad caràcter vers l'abstracció? I això que, a parer nostre, el text tanmateix no desdiu tant pel que fa al mètode de coneixement propi de la poesia de Ferrater. O per dir-ho amb les paraules més sàvies d'Oller:

«El estilo ferrateriano es eminentemente interrogativo, un estilo que se plantea la experiencia moral, sí, pero concebida como problemática, un problema de conocimiento que debe resolver una conciencia poética capaz de salvar la distancia que media entre el objeto de la experiencia y el centro de la imaginación del sujeto: el poema es pues la objetivación de una subjetividad escindida, anulada en el objeto y reconstruida en el propio proceso de conocimiento de este objeto. Por eso sus poemas siempre se plantean como un problema cuya solución radica en la pura presentación de los datos y en acertar la operación que los relaciona, nunca en el reconocimiento de una experiencia».³³

* * *

---

³³ Vegeu OLLER, Dolors. "Las construcciones poéticas de Gabriel Ferrater: acciones e intenciones". In DD. AA. *Jaime Gil de Biedma y su generación*. Actas del congreso. I. Saragossa: Departamento de Educación y Cultura del Gobierno de Aragón (Colección "Actas"; 35), 1996, p. 416.

I una divagació momentània sobre la segona hipòtesi

ON MATING³⁴

Being told that the sweetness
Of life lies in mating,
I tried hard to know
The sweetness of life.
By now, I have found
That life has no sweetness
To atone for this,
There is only left
To us, now and then
Heart-wringing, the trying
Bitterness of mating.

Declara Jaime Gil de Biedma en una entrevista:

« [...] Curiosamente tanto Gabriel Ferrater como yo hacíamos el mismo ejercicio cuando no estábamos seguros de un pasaje de un poema: lo traducíamos al inglés. Y hacíamos esto porque el inglés no admite relleno»³⁵

El 1986 apareix un poemeta anglès de GF³⁶, rescatat mig arqueològicament de l'oblit amb tot els honors, i que, segons el germà Joan —qui és qui mou l'operació de rescat i difusió³⁷—,

---

³⁴ «*On mating/ De la còpula*». Traducció catalana de Joan Ferraté. In: *Saber* (Barcelona), núm. 9 (maig-juny 1986), p. 40.

³⁵ SYLVESTER, E. “Con Jaime Gil de Biedma: El lenguaje de la poesía y de la conversación”. In: *La Prensa* (Buenos Aires), 22-7-1979. Inclòs In: *Jaime Gil de Biedma. Conversaciones*. Edición y prólogo de Javier Pérez Escotado. Barcelona: El Aleph Editores (“Personalía”; 27), 2002, p. 121.

³⁶ Així el tradueix el seu germà: **On mating**: Being told that the sweetness /Of life lies in mating, /

dataria del 1966 i tendria la capçalera *Serra d'Or* com a via triada per difondre's. És més, el paper en qüestió seria una versió edulcorada d'una altra intitulada més impudicament “*On fucking*”.

Per començar, sembla un punt inversemblant que Ferrater hagués volgut col·locar un text anglès d'aquest tenor a dom Maur M. Boix (sobretot ara —per 1966— que sabia tenir-hi tribuna assegurada per als seus papers crítics i, ben aviat, també per a la sèrie lingüística), o ni que fos al seu redactor en cap, el bon jan de Jordi Sarsanedas. I, essent que la *fellow conspiracy* del nostre autor amb Gil de Biedma potser podia haver anat més lluny que la famosa *boutade* o proclama poètica contra les textualitats solipsistes del realisme socialista, per concretar-se també en certs tombants d'operacions expressives compartides o per procediments compositius³⁸ com l'acabat d'al·ludir, essent així, diem, la nostra hipòtesi pren la derivada d'emparentar els dos textos.

Comparat amb el —en la teoria— cronològicament més antic, «*On mating*» fa tot l'efecte d'esquema d'una mateixa cosa a l'inrevés: consta també de dos moments o seqüències, just

---

I tried hard to know / The sweetness of life. / By now, I have found / That life has no sweetness / To atone for this, / There is only left / To us, now and then / Heart-wringing, the trying / Bitterness of mating.

De la còpula: Diu que la dolçor / de viure és la còpula, / i he volgut tastar / la dolçor de viure. / Ara, però, sé / que no és dolç de viure. / Per rescabalar-nos, / no podem sinó / ara i adés tòrce'ns / l'entranya amb l'amarg / fatic de la còpula.

³⁷ Una feina que Joan Ferraté havia començat a fer esgraonadament, primer amb obra de no ficció — FERRATER, Gabriel. *La poesia de Carles Riba. Cinc conferències*. A cura de Joan Ferraté. Barcelona: Edicions 62 (“L'Escorpí”; 39), 1979; *Sobre literatura*. A cura de Joan Ferraté. Barcelona: Edicions 62 (“Cara i Creu”; 26), 1979; *Sobre pintura*. A cura de Joan Ferraté. Barcelona: Seix Barral (“Biblioteca Breve”; 447. Ensayo), 1981; *Sobre el llenguatge*. A cura de Joan Ferraté. Barcelona: Edicions dels Quaderns Crema (“Sèrie Gran”; 2), 1981; *Foix i el seu temps*. A cura de Joan Ferraté. Barcelona: Quaderns Crema (“Assaig minor”; 1), 1987— i, més endavant, amb una mica de tot —*Papers, Cartes, Paraules*. A cura de Joan Ferraté. Barcelona: Quaderns Crema (“Sèrie gran”; 10), 1986; *Vers i prosa*. Selecció de Jordi Cornudella i Joan Ferrater. València: Editorial Tres i Quatre (“L'Estel”; 5), 1988; *Cartes a l'Helena i residu de materials dispersos*. Edició a cura de Joan Ferraté i José Manuel Martos. Barcelona: Editorial Empúries (“Biblioteca Universal Empúries”; 75), 1995—, com una estratègia de contraofensiva, confessava en declaracions, o com a resposta a la de cànon acadèmic de les patums, llavors especialment per certa predisposició a empètitir-s'hi la figura del germà dins la *Història de la Literatura Catalana* del 1988, en son volum XI.

³⁸ Cosa que no els fa idèntics en absolut, o no tan exageradament com s'ha volgut fer veure en ocasions: no, per haver volgut distingir fons i forma, per haver sabut concebre el poema com un simulacre d'experiència o un espai dramàtic on trobar la veu i el to més versemblants per explicar el món explicant-se.

que amb la il·lació invertida (ara l'instint fa part de la dolçor de la vida, d'entrada, fins que el relator descobreix, alhora que no hi ha dolçor, que resta vencillat a la marca de l'instint com dins un cercle d'impossible abandó). Òbviament, l'objecte i la tensió dramàtica encaçats prenen més volada o una força superior, més plasticitat i un arrodoniment destacable, en l'aparegut dins la tria "Hiberno ex aequore": però, tot i el capgirament d'estratègies expressives, són discursos tan acostats en la base reflexiva que es desprèn de l'estaló anecdòtic com en certs detalls de figuració a cops expressionista:

[...]
ara i adés tòrce'ns
l'entranya amb l'amarg
fatic de la còpula.

«On mating» se'ns fa, per tant, una representació aproximativa per establir que la dolçor de la vida potser no és tan dolça i que, tanmateix, per rescabalar-se de l'amargor no en resta d'altra si no és tornar-hi, perquè al capdavall no deixam de ser parents de les bèsties,³⁹ posseïts per l'instint natural, obsessivament fins i tot. Amb circularitat neuròtica. A fi de comptes: ja ens cal acceptar-ho i recelar de valoracions transcendents. És a dir, com insinuàvem, aparenten un cert aire de família textual, un traç consanguini més enllà de ser textos d'un mateix autor, o reflex de similars preocupacions. S'hi pot pensar. Només, i malgrat aquesta inclinació certa cap a la crítica-ficció. Vist així, el poemat anglès se'ns fa més una fracció d'un procés creatiu que altra cosa (i la hipòtesi no acaba de ser del tot inversemblant en l'ordre cronològic⁴⁰).

---

³⁹ Recordem que diu Ferrater sobre Riba: «[...] la xifra última, el tot, de la veritat de la vida és allò que rau en aquella pura existència animal» In: *La poesia de Carles Riba: cinc conferències*. Barcelona: Edicions 62 ("L'Escorpí"; 39), 1979, p. 103.

⁴⁰ Els versos anglesos de GF que sí són, amb tota seguretat, del 1966 —i potser això confonia son germà Joan— feien una dedicatòria de TC per a Jaime Gil de Biedma. Vegeu TRAMÓN, Marcos. "Dos poemas cruzados". In: *Reloj de Arena* (Oviedo) núm. 23 (maig 1999), p. 7-8. Ambdues peces són finalment recollides dins *Cartes a l'Helena i residu de materials dispersos*. Edició a cura de Joan Ferraté i José Manuel Martos. Barcelona: Editorial Empúries ("Biblioteca Universal Empúries"; 75), 1995, p. 111 i 112 respectivament;

Conclusió

Quines *resolucions d'autor* pren Ferrater sobre la difusió i per quins canals determina fer-hi accessible l'obra? Abans ja hem parlat com, potser per la facilitat que algunes amistats brinden, no menysprea publicar dins alguns mitjans de difusió en una estratègia que, posada en esquema, esdevé una constant: sistemàticament fa lliuraments en antologia prèvia a la publicació en volum.

Especulem-hi una mica. Tenim sobre el mapa les catorze preses de decisió: això, sense tenir en compte per res aquelles oportunitats d'exhibició, entre el 1962 i el 1968, per a les quals no tenim acreditada una seva intervenció directa.⁴¹ És a dir, que parlam d'aquelles oportunitats en què és Ferrater qui avança públicament textos als seus llibres.

àmbit de fixació en el qual, precisament per a «On mating», Ferraté fa una nota de procedència on ja posa la data en interrogant (p. 11).

⁴¹ És a dir, tots els cops que surt antologat —de vegades traduït a d'altres llengües: al castellà, francès, neerlandès i al portuguès— en volums col·lectius, i amb textos que, en un o altre format, ja eren disposició dels receptors-antòlegs. Vegem-les:

- APC-62: *Poeti catalani 1901-1961*, Testi e traduzioni a cura de Livio B. WilcBy . Introduzione di J. Rodolfo Wilcock. Milano: Valentino Bompiani, 1962, p. 329-337.
- ACM-63: *Poesia catalana del segle XX*, per J. M. Castellet i J. Molas. Barcelona: Edicions 62 (“Llibres a l'abast”; 3), 1963, p. 545-548 i 559.
- NAJT-65: *Nova antologia de la poesia catalana 1900-1964 (de Maragall als nostres dies)*. A cura de Joan Triadú. Barcelona: Editorial Selecta (“Biblioteca Selecta”; 368/Poesia, XLVII), 1965, p. 289-295.
- APCVC-65: *Antología poética de la lengua catalana (puesta en versos castellanos)*, F. Ros. Madrid: Editora Nacional, 1965, p. 448.
- C-1967: *Poetas catalanes*. In: “*Caracola*. Revista Malagueña de Poesía.” núms. 171-172 (gener-febrer 1967), p. 34-37. [Tria i selecció de José Batlló?]
- ERM-67: *Europe. Revue mensuelle*. (París) núm. 464 (desembre 1967), p. 81-84. Número titulat «Littérature catalane», en traduccions d'Antoine Cayrol.
  - [«La vie furtive» (MC20); «Chambre d'automne» (DNP42; MC1); «Poème inachevé» (fragment) (FC1)
  - El 1970, surt la segona versió francesa del «Poema inacabat». Vegeu IMBERECHTS, André. *Gabriel Ferrater. Poème inachevé*, introduction, traduction et notes par... (Mémoire présenté pour l'obtention du grade de licencié en philosophie et lettres, groupe philologie romane), Louvain, 1970.]

Les dues primeres mostres antològiques d'abans del DNP (1960), CH-59 i PS-60, totes amb versió pròpia al castellà, contenen poemes que ja arriben a prefigurar part de l'estructura liminar de MC (1962), igual que una bona partida de textos (5 de 12) que, per un acte autocrític posterior, no gaudiran d'una nova difusió. Tots dos casos, excusam de dir-ho, no com la natural exhibició bilingüe d'un poeta consagrat que és traduït a la llengua d'un altre sistema literari⁴², sinó que sembla més un acte del comportament aquest a què ha al·ludit en alguna ocasió Enric Bou: el d'un autor que anuncia inèdits com volent formar part d'una *literatura major*.⁴³ I és en això que té un comportament excèntric: volent fer part d'una literatura normal, o sense complexos ni afectada per discursos d'aquells considerats afegits per al cas català.⁴⁴

-
- ABC-68: *Un segle de poesia catalana* (3), per Jaume Bofill i Ferro i Antoni Comas. Barcelona: Edicions Destino ("El doff"; sn), 1968, p. 1140-1160.
  - ECB-69: *Een catalaans bericht*, per Bob de Nijs. Lier: De blanden voor de poezie, 1968, p. 194-196.

Simplement és que no sabem de cap possibilitat que una o altra antologia fos consultada. Igual que per a «12 poètes catalans d'aujourd'hui», per P. Vives. In: *Les Lettres Françaises*, núm. 415, 22-23 (febrer 1966). O igualment en el cas de l'alemanya *Katalanische Lyrik im zwanzigsten Jahrhundert*, per J. Hosle; A. Pous. Mainz: Hase; Koerner, 1970. [Versió de: «Das Lied vom Wagen-können / Cançó del gosar poder» (DD108)], i encara abans potser en el cas de la italiana *Poeti catalani 1901-1961*. Textos i traduccions a cura de Livio B. Wilcock. Introducció de J. Rodolfo Wilcock. Milà: Valentino Bompiani, 1962, p. 329-337. [Versions de: «Le grand soir» (DNP23/MC30); «Si puc» (MC3); «Tres llimones» (MC2); «A mig matí» (DNP29); «La vida perdurable» (DNP30)], com en el de la portuguesa *Antologia de poesia catalã contemporânea*. Selecció, traducció i notes de Leonardos, Stella. Introducció de Domingos Carvalho da Silva. São Paulo: Monfort, 1969, p. 84-89. [Versió de: «By natural piety» (DNP40)]; ara, probablement ja no del tot la neerlandesa *Een Catalaans Bericht*, per Bob de Nijs. Lier: De blanden voor de poezie, 1968, p. 194-196. [Versions de: «Punta de dia» (DNP9); «La vida perdurable» (DNP30); «Cançó idiota» (TC30), és a dir que recull un text aleshores ja descartat d'ençà DNP].

⁴² És Ferrater mateix qui s'ha de versionar, un detall potser no gens negligible.

⁴³ Diu el professor:

«[...] Gil de Biedma i Gabriel Ferrater, que semblen tan iguals, però tot seguit que els llegim més de prop, presenten diferències substancials. Aquestes es relacionen amb el fet que pertanyen a sistemes literaris diferents, malgrat que ambdós estiguin molt interrelacionats. L'un i l'altre ocupen posicions de poder i prestigi ben diferents. Gil de Biedma té una tradició establerta, ben reconeguda, Ferrater es fa en una literatura en els límits. I prova tothora de demostrar "la normalitat". Es rebel·la contra els condicionants de pertànyer a una literatura menor i actua —escriu— com si formés part d'una literatura major».

Vegeu BOU, Enric. "Els termes d'una confabulació: Gil de Biedma i Ferrater". In: OLLER, Dolors; SUBIRANA, Jaume (eds.) *Gabriel Ferrater, 'in memoriam'*. Barcelona: Proa ('Biblioteca Literària/Estudis'; 3), 2001, p. 182.

⁴⁴ Posició que, segons declara, li provocava una mena d'urticària mental:

I a partir d'un seu primer llibre al carrer, es consignen dues decisions més abans d'editar MC, on s'avancen «Els innocents»⁴⁵ (MC29) i fins a cinc textos de TC.⁴⁶ I com que ja es pot dir que 'és algú amb obra' —tot i la lamentable recepció historiada—, aquests els farà ara dins el marc del sistema literari català, lliurant una mostra, òbviament sense traducció inversa, per ser editada pel Centre de Lectura de Reus (APR-62), a banda de la ja susdita en nota de l'*Homenatge a Todó*.

En suma: és partir d'aquesta oportunitat reusenca i fins al 1966, que tots els textos avançats apareixeran dins TC: fins a 13 poemes, 6 a l'esmentada antologia, 3 a dins de la revista *Poesia*⁴⁷ que edita Joan Colomines —per cert, algú de casa que se l'havia llegit amb un mínim interès⁴⁸; per tant, diguem-ne que s'entén bé la cortesia a tornajornals—; i els 4 restants, ara sota l'epígraf "Cuatro madrigales"⁴⁹, textos novament difosos dins un mitjà

«Me gustan la ginebra con hielo, la pintura de Rembrandt, los tobillos jóvenes y el silencio. Detesto las casas en las que hace frío y las ideologías», repassa Campbell el conegut paper a l'inici de l'entrevista ja citada, i més envant hi dialoga així:

—Usted ha dicho algo en otro lugar sobre la imposibilidad de tener una ideología.

—Desde luego me duran más las mujeres que las ideas de tipo ideológico (parece un juego de palabras, pero una idea matemática no es una idea ideológica). Conservar una idea ideológica durante más de un año siempre me ha resultado muy difícil.

In: «Gabriel Ferrater/ Las relaciones personales», dins *Conversaciones con escritores*. México: Secretaría de Educación Pública ('SepSetentas'; 28), 1972, p. 191.

⁴⁵ L'any anterior, dins *Homenatge a Todó*. Barcelona: Joaquim Horta, editor, 1961. p. 29.

⁴⁶ Concretant: «Bosc» (TC4); «Fe» (TC8), però aquest amb reformulació; «Perdó» (TC21); «Ploran» (TC22) i «Sabers» (TC24).

⁴⁷ [3 poemes]. In: *Poesies* (Barcelona), núm. 8 (tardor 1964), p. 66-67.

⁴⁸ COLOMINES, Joan, «Menja't una cama». In: *Poesies* (Barcelona), Joan Colomines editor, núm. 2 (primavera 1963), p. VI (14).

⁴⁹ Per cert, l'epígraf resulta si més no curiós, perquè tots sabem que un madrigal és un gènere líric consistent en composicions breus d'expressió sentimental, galants o bé amoroses. També és notori com de celebrats, musicalment, són els madrigals del Renaixement i de principi del Barroc, entesos com a composicions vocals profanes, sovint polifòniques. I, ja poèticament, dins la tradició catalana, solien confegir-se amb un estrofisme regular, amb tornada, fet de decasíl·labs i hexasíl·labs. Ara, els textos així aplegats per GF, són ja maquinàries poèticament avançades com les que planteja l'època creativa de TC, amb un format tot propens a l'heterometria anisosil·làbica, però, al capdavant, composicions curtes i supratemàticament aplegables, com són totes les de la 2ª secció del llibre esmentat, dins l'àmbit de l'experiència introspectiva sobre l'amor i l'eroticisme. Per tant, l'epígraf aglutinador ja hi diria prou.

D'altra banda, afegim sobre aquest mateix aplec que serà reproduït un any després, quan ja publicats els textos dins TC, pel poeta i crític [Luis Jiménez Martos](#) dins l'*Antología de poesía española 1965-1966*. Madrid: Aguilar Editores, 1967, p. 225-226. No sabem si a criteri consultat de l'autor, o bé únicament al de l'antòleg aconsellat —segons agraeix al pròleg— per Enric Badosa; en qualsevol cas, sí constatarem els fets següents:

forà, *Alamo*⁵⁰, és a dir altre cop instal·lat dins espai del sistema literari castellà (en una capçalera de Salamanca, la ciutat del reencontre postbèl·lic de les poesies hispàniques— L'ombra tal volta de Ribà?), i novament amb versions castellanques pròpies, que —afegim-ho ara— sempre ho han estat en prosa rítmica.

I encara abans de fer l'acte d'ordenació, i d'inclusió de noves composicions⁵¹ i de l'elisió de cinc textos ja coneguts en què cristal·litzarà el seu corpus del 1968, com seguint el seu costum, encara col·laborarà en un volum col·lectiu: *Desde España...* Un altre cop fora i, sorpresivament, com fent costat a una commemoració de la resistència cultural filocomunista,⁵² però ara sense traducció i sols afegint-hi un aparat d'orientació parcial al final i també en català: ja com l'autor d'una literatura important i al costat d'altres noms consagrats, que diríem. Així que és el lector hipotètic qui, malgrat els decalatges entre constituent literari i espai d'encontre, té la comesa d'un desxiframent ardu —i també la d'actuar com un lector desprejudiciat—, si en vol treure gaudi lector d'un poema difícil com «Babel». Novament GF ho fa així, tot naturalment.

---

que els poemes hi apareixen sense les al·ludides versions castellanques (com és pràctica habitual en les antologies de Jiménez Martos per a Aguilar, a raó d'una anual entre el 1957 i el 1968, on intenta reflectir, en ordenació alfabètica i seccions per llengua, l'actualitat poètica de cada moment); que aquest cop GF comparteix volum, entre un extens repertori, amb Enric Badosa mateix, Gloria Fuertes, Gerardo Diego, Dionisio Ridruejo, José Ángel Valente, o el jove novíssim Pedro Gimferrer (qui ve de guanyar per *Arde el mar* el Premio Nacional de Literatura José Antonio Primo de Rivera 1966), i, ja en català, amb Espriu, Foix, Garcés, Sarsanedas o Pere Quart.

A tall de curiositat, pel que lliga amb una de les argumentacions centrals d'aquest paper —els paral·lelismes publicitaris entre GF i Gil de Biedma—, apuntem també que Gil ja havia estat antologat a la col·lecció dues entregues abans: “El juego de hacer versos” dins l'*Antología de poesía española 1963-1964*. Madrid: Aguilar Editores, 1965, pàg. 97.

⁵⁰ «Cuatro madrigales» [4 poemes]. In: *Alamo. Revista de Poesía*, (Salamanca: Aula de Poesía del Servicio de Educación y Cultura), núm. 6 (gener del 1966), sense paginar.

⁵¹ Per ordre d'aparició: «Corda» (DD73); «El lector» (DD106); «Aniversari» (DD107); «Cançó del gosar poder» (DD108) i «Babel» (DD111).

⁵² *En el cincuenta aniversario de la Revolución de Octubre*, resa la resta de títol de la publicació. I és clar, GF hi col·loca un poema gairebé votiu. FERRATER, Gabriel. «Babel». In: *Desde España...* París: Col·lecció “Ebro”, 1967, p. 71-72.

Sabem també per l'autor que fa anys —5 quan arriba l'edició de DD— que ja no oficia⁵³, tret de versos circumstancials i molt de tant en tant. Sabem de textos poèticament no gaire depreciats, però potser no tan marcats pel demble d'altres temps compositius. Poemes com ara «Midsommarnatt»⁵⁴, o bé «Cadaqués» i d'altres.⁵⁵

Ara, la decisió definitiva arriba el 1970: i és l'última de gran abast. Perquè s'entengui bé: GF, amb *Mujeres y días*, no devia voler l'anul·lació de *Las dones i els dies* com a referent capital⁵⁶ dins la seva obra lírica. Ara, sí devia voler fer encara una *decisió* més estratègicament

---

⁵³ Sobre la incardinació temporal de l'obra poètica ens resten aquestes paraules que Ferrater deixa dites en ocasions diverses:

a) «Desde 1963 yo no he vuelto a escribir poemas. Si usted me pregunta si yo soy el autor de mis poemas, ya no lo sé. He cambiado mucho. Si hubiera escrito con continuidad, tal vez diría que sí soy el autor, porque habría una evolución paulatina», dins CAMPBELL, Federico. «Gabriel Ferrater o las mujeres». In: *Infame Turba. Entrevistas a pensadores, poetas y novelistas en la España de 1970*. Barcelona: Lumen ('Palabra en el tiempo'; 227), 1994², p. 329.

b) «Els meus poemes van sortir des del cinquanta-vuit al seixanta-tres i després ja no he escrit quasi bé res, un poema per any». [Pasqual 1970, p. 942]

«—M'has dit que feia temps no escrivies poemes. Des dels últims sis anys— li pregunta Lluís Pasqual el 1970, i GF respon —Això és molt meu. He fet tota classe d'oficis intel·lectuals. L'any 36 vaig descobrir Verlaine. Vaig estar durant set anys llegint molt i escrivint poemes, quasi bé tots en francès. Quan vaig tornar a Espanya em vaig dedicar amb molta atenció a la filosofia, vaig caure dins Ortega. Un bon dia —jo havia estat sempre una desgràcia per les matemàtiques— vaig veure que eren precisament les matemàtiques el que m'interessava i vaig fer uns cursos d'exactes. Després ho vaig deixar. L'estiu del 57, vaig descobrir Shakespeare. Em va caure el món a sobre. Vaig veure que en poesia es podia dir tot...», dins PASQUAL, Lluís. «Conversa: Gabriel Ferrater. Poeta de l'home i la vida». In: *Revista del Centro de Lectura* (Reus), núm. 220 (desembre 1970), p. 941.

i c) «—Sí, vaig tenir uns anys de producció de versos basat en aquest punt de partida. Però des dels finals el 63 pràcticament no he escrit res, tret de mitja dotzena de curts poemes. No tinc res més a dir, penso, encara que, és clar, tingui coses a dir sobre els homes, les dones i la humanitat, que són eternes. Em referia a coses directes, experimentals, meves», dins PORCEL, Baltasar. «In memoriam». In: *Serra d'Or* (Barcelona) núm. 153 (juny 1972), p. 16-21; reproduït llavors dins *Grans catalans d'ara*. Barcelona: Destino ('Col·lecció El Dofí'), 1972, p. 457. I posteriorment recollit també dins *Papers, Cartes, Paraules*. Edició a cura de Joan Ferraté. Barcelona: Quaderns Crema ('Sèrie gran'; 10), 1986, p. 531.

⁵⁴ Dedicat a Marta Pessarrodona, i publicat dins l'*Antologia d'homenatge a Pompeu Fabra*. Barcelona: Eler ('Les Hores Extres'; 4), 1968, p. 29.

⁵⁵ Publicat a *Serra d'Or* (Barcelona) núm. 117 (juny 1969), p. 50. L'altre text seria «Prop dels dinou», publicat pòstumament dins *Tarot de quinze* (Universitat Autònoma de Barcelona), núm. 0 (abril 1972), sense paginar.

⁵⁶ Encara ho ha estat rigorosament per a versions integrals com ara:

— *Las mujeres y los días. Poesía completa*. Traducció de Mª Àngels Cabré. Pròleg de Luis Izquierdo. Barcelona: Editorial Lumen ('Poesía'; 134), 2002.

coherent amb el caràcter de les que havia pres ara i adés; a la qual, ens sembla, caldria atorgar també historiogràficament un valor prou més destacat per tal com suscita algunes qüestions derivades.

Amb les poques referències de què materialment disposam quant a la ideació i planificació del volum,⁵⁷ però resseguint aquesta conducció autoral de Ferrater, no se'ns fa una barbaritat absoluta llançar-nos ara cap l'afermament de la hipòtesi. Allò més probable és que el fet d'una gestació tan extensa en el temps —calien traduccions amb valor literari a l'alçada dels originals i fetes per poetes en castellà amb domini garantit de l'ofici—, afegit a la mort sobrevenguda, deixàs el projecte un tant desvalorat, a pesar que *Mujeres y días*⁵⁸ és una empresa ben personal de GF, engegada amb tota l'energia que li suposàriem per ser una nova oportunitat (i una de major abast) i fer-se des del condicionant de la distància, com ara ho faria un *poeta pòstum*. Tanmateix sabem algunes coses:

- a) Que l'elecció i fixació textual és totalment seva,⁵⁹ en implicació —suposem-ho— semblant a com fou gestada la tria que va constituir DD (n'hi ha prou a resseguir-ne el caràcter de les tasques d'edició en què intervé, com ara la correcció de

---

— *Les femmes et les jours*. Traducció, presentació i notes de William Cliff. Mònaco: Éditions Du Rocher («Anatolia/ Poésie Grand Format; s/n»), 2004.

⁵⁷ Hem volgut saber si existia un mena d'arxiu comercial històric de Seix Barral, que pogués fer avinent, si hi eren, contractes signats que traslluïssin la voluntat legal de l'acte i en quins termes havia de ser entès. No n'hem obtingut cap resposta. Ara, més tard, hem sabut que Ivonne Hortet, vídua de Carles Barral, té dipositat el llegat de l'editorial en una casa-museu d'un poble empordanès. Encara és una via a explorar.

⁵⁸ FERRATER, Gabriel. *Mujeres y días*. Versions a cura de Pere Gimferrer, José Agustín Goytisoló i José Me Valverde. Pròleg d'Arthur Terry. Edició bilingüe. Barcelona: Seix Barral ("Biblioteca Breve"; 446. Poesía), 1979.

⁵⁹ A la "Nota editorial", hi diu, sabent-se que l'espectre lector abastaria l'extensió possible del polisistema d'expressió castellana, i això òbviament significa també un espai comercial enllà de la península: «En 1968 apareció la edición de la obra poética completa de Gabriel Ferrater (1922-1972) bajo el título genérico de *Las dones i les dies* (1960-1966). La presente edición bilingüe recoge una amplia muestra de aquellos poemas, seleccionados por el propio autor», p. LIII.

galerades i manuscrits⁶⁰). A la nota editorial mateixa, potser escrita quan ja arribats els temps imminents de l'edició (1979), se'n diu *amplia muestra*, i no és gens ambigu sinó que descriu la realitat tan exacta com és; ⁶¹ però els qui n'han fet referència, se n'han guardat d'usar el terme *antologia*;⁶²

- b) que aquesta nova oportunitat de difusió —potser a instàncies de l'amic editor Barral i el seu germà, qui aleshores feia de director literari per a l'editorial—, per assetiar-se còmodament entre els dos sistemes implicats, doblement projectat, comporta un *acte d'autor* tan notable que mereix un estudi atent. Per què, per tant, un acte que significà l'exclusió deliberada,⁶³ això és, de part de l'artífex, de fins a 19 poemes que, just dos anys abans, eren constituents d'un suposat corpus perfectament *autoritzat* d'obra lírica completa;
- c) que es tria Arthur Terry —i potser és GF mateix qui ho fa: no cal descartar-ho encara—, i no a Castellet ni a cap dels possibles amics de la “casa oscura” d'entre els qui ja no hi participassin en funció translatícia, a pesar de projectar-se i —transcorreguts nou anys— editar-se finalment un poc a casa seva (Seix Barral,

---

⁶⁰ Són materials que es feren públics a l'exposició *Gabriel Ferrater: pintura, poesia, lingüística*, comissariada per Jordi Cornudella entre el 2007-2008.

⁶¹ Pensem que l'editor tanmateix devia estar al cas que el setembre del mateix any 79, dins l'àmbit de l'edició catalana, tornaria a restar a l'abast, i en l'edició massiva de la MOLC —62 i 'la Caixa'—, això que, dins MD, s'hi descriu com “la obra poètica completa de Gabriel Ferrater”.

⁶² Excepció feta de la biògrafa CABRÉ, Mª Àngeles. *Gabriel Ferrater o El exceso de ser inteligente*. Barcelona: Editorial Omega (“Vidas Literàries”), 2002, p. 227-228; implicada després, com hem dit, a fer la primera versió castellana integral de DD, que, insistim, féu el cànon resultant d'una tria.

⁶³ Descartaríem gairebé del tot que la causa ragués en condicionants de producció editorial, d'espai, com insinua Josep Faulí: no solia ser política habitual de l'editora que, per exemple, just comprovant-ne les solapes publicitàries, en la mateixa col·lecció l'any anterior, sabem que s'hi ha publicat amb versió castellana de Pere Gimferrer la novel·la *Mirall trencat*, de Mercè Rodoreda. Si fa no fa, prop d'un centenar de pàgines més —RODOREDA, Mercè. *Espejo roto*. Barcelona: Seix Barral (“Biblioteca Breve”; 435. Novela), 1978, 352 p. — No s'entendria que se'ns pugui repusar el tracte d'una celebritat diferent: se tractava de 19 textos, i només dos dels quals d'una certa extensió, el paradigmàtic «Poema inacabat» i la seva «Tornada», i això, tècnicament, potser significava una setantena i escaig de pàgines. No el fem, per tant, el problema determinant.

l'espai laboral i amical.⁶⁴ Segurament, si era Ferrater qui ho decidia, Terry li suggerís un prou bon *lector creatiu* de la seva obra;⁶⁵

- d) que Terry treballa el seu paper analític, bé i que usa ja els títols castellans —que, per ventura, adequà després del 71—, partint clarament del corpus del 68, en tant que hi considera textos paradigmàtics de la poesia de GF que, a *Mujeres y días*, ja no hi seran. ¿Tal volta, quan s'hi posà, la decisió de Ferrater pel que fa als descartaments era encara una idea en procés de maduració i el britànic comptava potser que l'edició seria integral?;
- e) que, en l'assumpte de les traduccions, José Agustín Goytisolo ja tenia la feina feta per avançat, perquè hi participa amb les vint versions que ja havien aparegut a la seva antologia del 1968;⁶⁶ mentre que Gimferrer i Valverde s'hi devien posar el mateix any de l'encàrrec. Sabem, per exemple, que Pere Gimferrer publica una versió d'«In memoriam», ja el 1972, el mes mateix de la mort del poeta;⁶⁷ com sabem que encara havia tengut ocasions de departir amb el poeta alguns aspectes d'interpretació textual, com ara en el cas de «El mutilat», o que ha declarat haver seguit les versions pròpies de GF quan s'autotraduïa en prosa dins CH-59 i PSA-60;
- f) i que, d'altra banda, la distribució de textos restants a traduir no degué ser gaire consensuada —no ens consta exactament un dictamen de Ferrater—, o altrament

---

⁶⁴ Faulí parla d'Ariel, probablement un *lapsus calami*. Vegeu el paper citat de FAULÍ, Josep. «Ferrater, en castellà i estudiat per Terry». In: *Destino* (Barcelona), núm. 2188 (13-19 de setembre 1979), p. 31.

⁶⁵ Ferrater en devia haver apreciat un paper com «“Da nuces pueris, per Gabriel Ferrater” i “Menja't una cama, per Gabriel Ferrater”». In: *Serra d'Or* (Barcelona), núm. 11 (novembre 1962), p. 38-39. I no és del tot impossible que fins arribàs a conèixer el pròleg confiat —que és un notable primer estudi de fons, a no dubtar-ho—, ja que se signa a Belfast, el gener de 1971.

⁶⁶ *Poetas catalanes contemporáneos* (Carner, Riba, Foix, Pere Quart, Salvat-Papasseit, Manent, Rosselló-Pòrcel, Espriu, Vinyoli, G. Ferrater). Tria i versió de José A. Goytisolo. Barcelona: Seix Barral (“Biblioteca Breve de Bolsillo/Libros Enlace”; 16), 1968. [Edició bilingüe]

⁶⁷ FERRATER, Gabriel. «In memoriam». In: *Revista de Letras de la Facultad de Artes y Ciencias* (Mayagüez. Puerto Rico-Madrid), Tom IV, núm. 13 (març 1972), p. 60-85.

haurien estat les afirmacions com a mig queixoses de Valverde al respecte, perquè, sembla, que li havia tocat una bona partida dels poemes més costeruts,⁶⁸

- g) com sabem finalment que, d'entre els suprimits, s'hi compta el «Poema inacabat» per desig exprés de l'autor —per als crítics, segurament, una decisió no gens desestimable—, ja que el considerava de tot punt intraduïble,⁶⁹ igual, és clar, que la «Tornada».

En definitiva, creiem que es pot dir que Gabriel Ferrater pren decisions de certa envergadura en aquesta catorzena empresa autoral sobre l'obra pròpia, però la mort entremig fou un notable agent retardador que acabà per decapitar el carés específic i l'abast que, al nostre entendre, volia donar l'autor a aquesta particular oportunitat de difusió. *Desterritorialitzar* la recepció (Seix Barral, amb tot l'àmbit hispanoamericà,⁷⁰ per dir-ho ràpidament).

---

⁶⁸ Vegeu VALVERDE, José M^a. “Gabriel Ferrater: l'experiència de traduir-lo”. In: *Faig* (Manresa), núm. 16 (març 1982), p. 18-19.

A favor, a més, dels criteris de distribució decidits per GF potser hi devien pesar aspectes de la relació particular amb cadascú dels poetes traductors convocats. La idea de receptor —lector model— que Gabriel se'n podia haver fet de Valverde, igual que en el cas de Terry. Amb Valverde, a aquest efecte, podríem adduir el tenor d'aquesta certa correspondència llegida que, lamentablement, no podem exhibir aquí.

⁶⁹ Aquest és un extrem conegut gràcies a la resposta que, per correu privat amb data del 19 de maig de 2009, ens féu Pere Gimferrer mateix a un petit qüestionari sobre les esmentades decisions autorals i que, seguit, reproduïm íntegrament:

«Benvolgut amic:

L'única cosa que us puc dir és que les traduccions publicades a “Cuadernos Hispanoamericanos” eren obra del mateix Gabriel Ferrater, i que la tria de “Mujeres y días” va ser feta també per ell, excloent-ne el “Poema inacabat” perquè el considerava intraduïble.

Ben cordialment,
Pere Gimferrer»

I, tanmateix, degué GF conèixer les experiències translàtiques al francès d'André Imberechts. *Poème inachevé*, Lovaina, 1970; i la fragmentària d'Antoine Cayrol dins la revista *Europe. Revue mensuelle*. (París) núm. 464 (desembre 1967), p. 81-84. Número intitulat «Littérature catalane».

⁷⁰ Que així ha estat, ho confirma si més no una pàgina creada amb el nom del poeta per una mexicana nativa amb els recursos de la xarxa social que avui coneixem com a Facebook. I res no indica que s'hagi d'entendre tot excepcionalment. Vegeu:

<<http://www.facebook.com/pages/Gabriel-Ferrater/21988713770> > (Consulta: 14/ IV/ 2012).

S'imposaria esbrinar per què es produeixen les supressions inscrites en el mapa de difusió. Possiblement, pensam, inseribles dins el joc a dos Biedma-Ferrater. Faulí fa els números i ressegueix les procedències en l'article citat, i fins és el primer a considerar, amb certa raó, un desencert determinades supressions, com és la del ja esmentat «Poema inacabat». El cas és que Ferrater en alguna ocasió ja s'havia manifestat, quant a la seva poesia, en un termes que fan pensar que la idea de suprimir no sobrevingué sinó al voltant l'edició del 68.⁷¹

Res no podem assegurar del cert, però, allò dit pel poeta —de forma significativa i conscient, podem especular—, en una enquesta publicada el 1969 (és a dir aproximadament a un any d'endegar el projecte d'edició de la seva poesia per a Seix Barral ⁷²), fa una possible pista. Responia així a una pregunta respecte de la seva literatura:

«15. Heu dit allò que volíeu dir en la vostra obra?

— A l'obra que ha anat a la paperera, no. A la que he publicat és clar que m'ho he cregut, però ara em sembla que una part hauria d'haver anat a la paperera».⁷³

---

⁷¹ Òbviament la reedició de DD de 1974, ja no fou sinó una decisió editorial.

⁷² Ara, que tampoc no sabem d'ençà quan comencen a produir-se les converses a l'efecte, ni si en resten contractes signats on s'especificassin els termes, l'abast i la consideració de l'obra per part de l'autor, com hem assenyalat: ¿era una revisió deliberada del corpus del 68 per a una nova oportunitat de difusió força més àmplia i a cavall entre els dos polisistemes on, tanmateix, s'havia mogut per desplegar el seu treball intel·lectual? ¿O, simplement, una nova autoantologia més extensa, ara bilingüe i traduïda per poetes castellans del cercle català, encara que això implicàs igualment la consideració d'ampliar la possible base lectora i la seva projecció, més que no ja com a poeta actiu, del seu llegat poètic?

⁷³ «*Qüestionari. 'Poemes' 1963*», dins *Antologia d'Homenatge a Pompeu Fabra*. Barcelona: Editorial Eler ('Les Hores Extres'; 4), 1969, p. 58-59 —tot i que amb peu d'impremta del 1968.

Presumptivament, aquesta, juntament amb la resta de les vint-i-cinc respostes publicades, haurien estat recaptades dels implicats per a l'edició dins l'any 1963, com encara resa el títol, és a dir, amb el DNP i MC ja en el carrer; ara, en la presentació signada per J. C. —segurament l'incombustible Joan Colomines— s'hi consigna aquest advertiment: «Aquest qüestionari fou preparat l'any 1963 i les respostes rebudes havien de ser publicades aquest mateix any. Dificultats de tota mena han ajornat considerablement la seva difusió. En fer-ho ara, 1968, han estat trameses als poetes seleccionats les proves d'aquesta edició, tant pel fet d'haver variat l'ordre de les preguntes i d'haver-ne suprimit algunes, com per la necessitat que els mateixos poetes donessin vigència i autorització a llurs respostes.— J.C". (p. 52)

Resulta, per tant, factible suposar de tal resposta que ja aleshores, el 1969, Ferrater anàs rumiant, d'una forma clara o potser encara difusament, que alguns títols del corpus just acabat d'editar, ja no retenien, al seu entendre, allò per ell mateix dit sobre «el desig de veure fins on podem elevar l'energia emotiva del nostre llenguatge». Perquè, ja d'abans, GF mateix havia opinat amb indolència semblant:

«Aquestes poesies han estat escrites l'any 58, llevat de quatre que són del 1959. A mi em fa l'efecte que el llibre seria una mica millor si les poesies no haguessin sortit totes atapeïdes en un temps més aviat curb». ⁷⁴

D'altra banda, amb el cas de MD, hi ha un paral·lelisme amb Gil de Biedma, que convendria tenir present. El 1969 Jaime Gil de Biedma edita una selecció de l'essencial de la seva poètica: *Colección particular*. ⁷⁵ Diu Biedma:

«Un prólogo que Juan Ferraté escribió para una antología mía que no se ha publicado, me decidió a suprimir los diecinueve poemas que he excluido en *Colección particular*». ⁷⁶

És a dir, que topam novament amb personatges presents en el nucli dur de decisions clau, històricament, pel que farà a la poesia dels dos *conspiradors*: Joan —a qui tenim, en aquell temps, en funcions de director literari de Seix Barral— i Jaime. Però encara hi dóna raons:

---

⁷⁴ «Epíleg» a l'edició de *Da nubes pueris*. Barcelona: J. Pedreira, editor (“Les Quatre Estacions”; 2), 1960, p. 73.

⁷⁵ GIL de BIEDMA, Jaime. *Colección particular*. Barcelona: Seix Barral, 1969. Volum que fou referencial fins que no aparegué, sis anys després, *Las personas del verbo*. Barcelona: Barral Editores, 1975; i la de 1882, a Seix Barral, amb vuit poemes afegits.

⁷⁶ Això ho diu a CAMPBELL, Federico. “Jaime Gil de Biedma o el paso del tiempo”. In: *Infame turba. Entrevistas a pensadores, poetas y novelistas en la España de 1970*. Fotografies de Cèsar Malet. Barcelona: Lumen, 1971, p. 226.

«Mientras escribía *Moralidades*, me di cuenta de que estaba escribiendo muy bien y por un momento pensé que lo podía decir todo en un solo poema. Ahora voy a publicar un volumen, *Colección particular*, que recoge mis poemas, pero he suprimido diecinueve, casi todos escritos antes de 1957, porque ni quitaban ni ponían; eran completamente derivativos o incipientes; no añadían nada».⁷⁷

Derivatius i incipients, en diu: tal vegada un *criteri de selecció* compartit dins dos adjectius?

Si les casualitats no existeixen, potser haurem d'esperar que emergeixin noves dades que, a nosaltres, no ens ha estat llegut obtenir. Sabem d'algun estudi extens que comunica l'obra d'ambdós poetes,⁷⁸ si feim abstracció d'alguns papers més breus.⁷⁹

I el cas, i anam de cap al final, és que es produeixen aquests 14 actes deliberats; i ara, si de cas, les preguntes ja seran unes altres. Com trobaran resposta en son moment. Però permeti'ns el lector una per tancar la hipòtesi forassenyada: seria molt desbaratat

---

⁷⁷ CAMPBELL, Federico. "Jaime Gil de Biedma o el paso del tiempo", p. 216.

⁷⁸ Com ara la tesi d'Estrella MASSIP i GRAUPERA. « *La construction du "Moi" lyrique dans l'oeuvre poétique de Gabriel Ferrater et Jaime Gil de Biedma : écarts et convergences* », llegida el 8 de desembre de 2007 a la Universitat de Provença, sota la direcció de Marie-Claire Zimmermann i Monique de Lope, segons el lloc web:

<http://www.univ-provence.fr/gsite/document.php?pagendx=3386&project=etudes-romanes>

[Consulta: 09/09/2009]

⁷⁹ Vegeu els de FORNÉS, Antoni. "Rics dels que han donat (Un apunt sobre l'osmosi poètica entre Jaime Gil de Biedma i Gabriel Ferrater)". In: *L'Aiguadolç*. "Revista de literatura" (la Marina Alta), núm. 11. Dossier: L'obra crítica i erudita de Ricard Blasco (estiu 1990), p. 87-92; de CODINA i VALLS, Francesc. «La complicitat poètica entre Jaime Gil de Biedma i Gabriel Ferrater: poesia de l'experiència i literatura autobiogràfica». In: *Miscel·lània Joan Fuster: estudis de llengua i literatura*. Vol. VII. A cura d'Antoni Ferrando i Albert G. Hauf. Barcelona: Departament de Filologia Catalana de la Universitat de València; Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes; Publicacions de l'Abadia de Montserrat ("Biblioteca Abat Oliba"; 130), 1993, p. 297-323; i el de SÁNCHEZ RODRIGO, Lourdes. «Poesia o silenci: Gabriel Ferrater entre dues literatures». In: SCHÖNBERGER, Axel; STEGMANN, Tilbert Dídac (Hg.). *Actes del Desè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes* (Frankfurt am Main, 18-25 d'octubre del 1994), Vol. I. Barcelona: Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes; Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995, p. 309-318, a banda del ja citat, al llarg d'aquest paper, BOU, Enric. "Els termes d'una confabulació: Gil de Biedma i Ferrater", a OLLER, Dolors; SUBIRANA, Jaume (eds.). *Gabriel Ferrater, in memoriam*. Barcelona: Edicions Proa ("Biblioteca Literària/Estudis"; 3), 2001, p. 173-182; o els la mateixa MASSIP i GRAUPERA, Estrella. MASSIP i GRAUPERA, Estrella. «Qu'est-ce qu'écrire sur la poésie à travers la poésie dans l'œuvre poétique de Gabriel Ferrater et de Jaime Gil de Biedma». In: *Actes Colloque Qu'est-ce qu'écrire sur la poésie?*. Paris: Sorbonne IV, juny 2002; i «Lieux et limites de la ville, signes d'identité... » In: *Cahiers d'Etudes Romanes* (Université de Provence, Aix-en-Provence), núm. 12. La ville, lieux et limites 2 (2005) Nouvelle série.

considerar que encara existeix un corpus GF posterior al de 1968, i que algunes raons de pes devien moure el poeta a prendre la decisió autoral de 1970, com Gil la prengué el 1969? Tal vegada, fins i tot, hauria de ser més tenguda en compte quan es puguin esdevenir noves decisions sobre l'obra poètica de Gabriel Ferrater?

I és per això que volem acabar alineats amb Núria Perpinyà quan, ja al 1997, deia:

«Bona part de la responsabilitat de la divulgació i del reconeixement d'un escriptor prové del tipus d'edició amb què és presentada al públic i al lector especialitzat. Fets tan bàsics com tenir el conjunt de l'obra completa a l'abast en una llibreria o comptar amb una bona edició crítica que estimuli l'interès de l'especialista i, sobretot, que doni l'aparença de trobar-nos al davant d'un «gran autor», són aspectes del tot decisoris en l'impacte literari, en la seva fortuna en les generacions posteriors i en el seu prestigi popular i erudit. El cas de Gabriel Ferrater és totalment modèlic: fins a la dècada els vuitanta la dispersió de l'obra no poètica de Ferrater dificultà el seu coneixement per part del públic; aquest desconeixement en motivà el desinterès, i el desinterès la seva desqualificació.

[...] Ara per ara, la mancança més greu que pesa sobre l'obra de Gabriel Ferrater és la inexistència d'una edició crítica de la seva poesia». ⁸⁰

Una mancança que desempara la recepció d'unes quantes generacions lectores. Possiblement les qui més han referendat la resituació de Gabriel Ferrater dins el cànon de la poesia catalana contemporània.

Palma, abril de 2012

Aquest text va ser escrit en una primera versió amb motiu d'un cicle de conferències sobre Gabriel Ferrater a la Queen Mary University de Londres el juliol del 2009

---

⁸⁰ PERPINYÀ, Núria. *Gabriel Ferrater: recepció i contradicció*. Barcelona: Editorial Empúries ("Les naus d'Empúries"; 17), 1997, p. 88-90.

GF: estratègia de difusió de textos

1958 ⁱ						1963 (finals): tanca l'obra	1970: Nova possibilitat de revisió de l'obra ⁱⁱ						
1	2	3	4	5 ?⇒	⇐ 6	7	8	9	10 ?⇒	⇐ 12	11	13	14
1959 febrer	1960 octubre	1960 ?	1961	1961 / 1962?	1962 28 de febrer	1964 tardor	1966 gener	1966 juny	1967	1968 setembre	1968	Juny 69 1963	1971
CH-59	PS-60	DNP	HT-61	APR-62	MC	P-64 ⁱⁱⁱ	AL-66 ^{iv}	TC	DE-67	DD	APF-68	SO-69 ^v	MD-79
“Sobre la catarsi” (DNP17); “A favor del futur”; “Floral” (DNP8); “Auguri”; “Desistint de l’homenatge”; “Les amigues” (MC12, primera versió de “Dues amigues”) ^{vi} .	“Tres llimones” (MC2); “Horabaixa” (sic) (MC4); “Però non mi destar” (MC6); “Si puc” (MC3); “No una casa” (MC5); “Non tu corpus eras”.		“Els innocents” (MC29)	“Bosc” (TC4); “Fe” (TC8) ^{vii} ; “Perdó” (TC21); “Plorar” (TC22); “Rapte” (esdevé “Corda” a DD.4.73); “Sabers” (TC24)	+ DNP42/ MC1 ^{viii} +DNP23/ MC30 ^{ix}	“Fill” (TC9); “Neu” (TC18); “Kensington” (TC13)	“Ídols” (TC11); “Oci” (TC20); “Kore” (TC14); “Úter” (TC28)		“Babel” (DD111)	- DNP15 - DNP21 - DNP30 - DNP31 - DNP37 - MC32 ^x	“Midsommarnatt”	“Cadaqués”	“Faula primera” [DNP2/DD2] ^{xi} “Faula segona” [DNP3/DD3] “La confidència” [DNP6/DD19] “A través dels temperaments” [DNP18/DD14] “Fi del món” [DNP19/DD29] “A mig matí” [DNP29/DD20] “Paisatge amb figures” [DNP36/DD21] “Tam gratumst mihi” [Proemi MC/DD50] “Hora baixa” [MC4/DD39] “Matèries” [MC10/DD47] “Naixença” [MC11/DD48] “Sacra rappresentazione” [MC15/DD52] “Els innocents” [MC29/DD66] “Tant no turmenta” [MC21/DD58] “Poema inacabat” ^{xii} [TC1/DD69] “Tornada” [TC2/DD70] “De lluny” [TC32.C/DD.101] “Corda” ^{xiii} [DD73] “El lector” [DD106]
2 textos DNP 1 esborrany MC 3 textos descartats	5 textos MC 1 text descartat	Només 2 textos abans de l’edició		5 textos TC 1 text DD	7 textos abans de l’edició. 1 text descartat	3 textos TC	4 textos TC	12 textos abans de l’edició	1 text DD	Introdueix fins a 6 textos nous, dels quals n’ha mostrat 2			19 descartats DD-68

CH-59: «Seis poesías de Gabriel Ferrater», sis poemes amb la versió castellana del mateix G. Ferrater. In: *Cuadernos Hispanoamericanos* (Madrid/Editora Nacional), núm. 110 (febrer 1959), pàgs. 160-165. ^{xiv}

PS-60: «Hiberno ex aequore», sis poemes amb la versió castellana del mateix G. Ferrater. In: *Papeles de Son Armadans* (Palma de Mallorca), Tom XIX, núm. 55 (octubre 1960), pàgs. 63-72.

HT-61: *Homenatge a Todó*. Barcelona: Joaquim Horta, editor, 1961. pàg. 29.

DNP-60: *Da nuces pueris*. Barcelona: J. Pedreira, editor (‘Les Quatre Estacions’; 2), 1960. ^{xv}

APR-62: *Antologia de la Poesia Reusenca 1961*, publicada per la ‘Secció de Literatura’ del Centre de Lectura de Reus. Reus: Impremta Diana, 1962, pàgs. 83-89.

MC-62: *Menja’t una cama*. Barcelona: Joaquim Horta, editor (‘Signe’; 7), 1962. ^{xvi}

P-64: [3 poemes]. In: *Poemes* (Barcelona), núm. 8 (tardor 1964), pàgs. 66-67. ^{xvii}

AL-66: “Cuatro madrigales” [4 poemes]. In: *Álamo*. Revista de Poesía ^{xviii}, núm. 6 (gener del 1966), sense paginar.

TC: *Teoria dels cossos*. Barcelona: Edicions 62 (‘Antologia Catalana’; 21), 1966. Pròleg de Josep Ma Castellet. ^{xix}

DE-67: *Desde España...* París: Col·lecció “Ebro”, 1967, pàgs. 71-72.

SO-69: *Serra d’Or* (Barcelona) núm. 117 (juny 1969), pàg. 50.

DD-68: *Les dones i els dies*. Barcelona: Edicions 62 (‘Cara i creu’; 10), 1968. ^{xx}

APF-68: *Antologia d’homenatge a Pompeu Fabra*. Barcelona: Eler (‘Les Hores Extres’; 4), 1968, pàg. 29. ^{xxi}

MyD-79: *Mujeres y días*. Selecció i versions a cura de Pere Gimferrer, José Agustín Goytisolo i José Mª Valverde. Pròleg d’Arthur Terry. Edició bilingüe. Barcelona: Seix Barral (‘Biblioteca Breve’; 446. Poesía), 1979

Notes a l'annex

Aplec de poemes de Gabriel Ferrater, 1960, amb el títol "Aplec de poemes de Gabriel Ferrater"

ⁱ «Els meus poemes van sortir des del cinquanta-vuit al seixanta-tres i després ja no he escrit quasi bé res, un poema per any». (Pasqual 1970, pàg. 942)

ⁱⁱ Aproximadament quan ho feu Gil de Biedma, a la seva *Colecció particular*. Barcelona: Seix Barral, **1969**.

ⁱⁱⁱ Aquest aplec de poemes que apareixeran a **MC** (1962), ensems amb els apareguts a **PS-60** el mateix 1960, abonarien la tesi que l'autor tenia projectat i formalitzat abans d'editar **DNP** (1960), si més no, un bon gruix de les composicions conegudes en d'altres volums. Interès pel que faria a la seva filosofia de composició: la tria minuciosa dels textos poètics que s'aplegaran sota cada títol.

^{iv} Van acompanyades de versions en prosa castellana, probablement degudes al mateix autor com li era costum (CH-59 i PS-60).

^v Després de la data d'edició de DD, poden sorgir poemes escrits sincrònicament o anteriors que no GF sembla no valorar d'incloure tan sols en la possibilitat del 1971, l'autèntic últim aplec, exactament instal·lat en el sistema de principi.

^{vi} Segons lliçó de Núria Perpinyà Filella.

^{vii} Vegeu també Redacció Revista del Centre de Lectura de Reus. «Els poemes de Gabriel Ferrater a les antologies reusenques de poesia». In: *Revista del Centro de Lectura* (Reus) núm. 257 (abril 1974), pàg. 6.

^{viii} El poema ‘Cambra de la tardor’, que no havia estat inclòs en les mostres anteriors, suara tanca i obre els dos primers aplecs, ¿potser en un intent d'infondre solució de continuïtat?

^{ix} I semblantment passa amb la peça ‘Le grand soir’, tot i que la distribució en els aplecs hagi de respondre a un altre propòsit. Dos poemes que persisteixen en tres de les decisions autorals sense esmenes ni canvis percebuts.

^x Això és “Sacrifici idealista”, “Sense amor”, “La vida perdurable”, “Començaments”, “Per celebrar una joventut” [DNP] i “Sinite parvulos venire” [MC].

^{xi} Supressió ja suggerida, per ambdós casos, en la carta de Valverde (Barcelona, 14 de març de 1961); no així, emperò, passarà amb «Literatura», segons decisió de l'autor.

^{xii} En aquest cas, i justament el de la «Tornada», sabem que el poeta els considerarà intraduïbles i, per tant, en prescindeix per al corpus d'aquest llegat diferent en què s'és tornat MD (1971-1979).

^{xiii} Tal volta, ja havia entrat al 1968 amb reticències autorals i ara decideix esmenar-les, per tal com ja no havia entrat dins TC i ara —ho sabem— és clarament un poema de substitució.

^{xiv} Fonts: a banda de Perpinyà Filella, Núria. *Gabriel Ferrater: recepció i contradicció*. Barcelona: Editorial Empúries (‘Les naus d’Empúries’; 17), 1997. pàg. 382, nota 21., n’apareix notícia i ressenya de contingut a CABRÉ, Mª Àngels. *Gabriel Ferrater*. Barcelona: Ediciones Omega (‘Vidas Literarias’), 2002. pàgs. 179-180 i 227 respectivament.

^{xv} [DNP] [Reeditat per Empúries (Barcelona 1987: ‘El ventall’; 1) i per Edicions 62 & Empúries (Barcelona 1998: ‘Poesia’; 18)].

^{xvi} [MC] [Reeditat per Edicions 62 & Empúries (Barcelona 1998: (‘Poesia’; 9)].

^{xvii} Aquest aplec de poemes que apareixeran després a MC (1962), ensems amb els apareguts a PS el mateix 1960 o els que lliura més tard per a APR (1962), abonarien la tesi que, tanmateix, l'autor tenia projectat i/o formalitzat abans d'editar DNP (1960), si més no, un bon gruix de les composicions conegudes. Això presenta cert interès pel que faria a la seva filosofia de composició. Tesi expressada per ell mateix a la nota final del primer volum: «*Aquestes poesies han estat escrites l'any 58* [l'arxifamosa empena de la crisi emocional, pel maig del 1958, que consta a tot quant apunt biogràfic, i a Almoster per darrera vegada amb Gil de Biedma: inici d'escriptura dels poemes...], *llevat de quatre que són del 59. A mi em fa l'efecte que el llibre seria una mica millor si les poesies no haguessin sortit totes atapeïdes en un temps és aviat curt*». Les interpolacions i subratllats són fets meus.

^{xviii} Encara es tracta del núm. de gener del mateix any que se publicarà TC, coincideix amb la teoria de les mostres abans d'edició— tots els poemes antologats hi seran després—, per més que corri a càrrec de l'’Aula de Poesia de Educación y Cultura. Organizaciones del Movimiento’.

^{xix} [TC] [Reeditat per Empúries (Barcelona 1989: ‘El ventall’; 10)].

^{xx} Hi ha una 2ª edició del 1974*: posteriorment es reedita dins la col·lecció les ‘Millors Obres de la Literatura Catalana’ per Edicions 62 i ‘la Caixa’ (‘MOLC’; 21), Barcelona 1979*, a banda de reedicions que se segueixin sense canvis (fins a cinc, em pens), excloses les de la transformació de la maqueta de la col·lecció (1ª edició de 2005 i potser alguna reimpressió), i així fins a sumar el total que faci.

^{xxi} Segons Cornudella/Ferraté, probablement compost el **1963**, com els últims poemes de TC, igual que “Cadaqués”, “Any”(?) i “Prop dels dinou”. Vegi’s *Vers i prosa*, Selecció de Jordi Cornudella i Joan Ferrater. València: Editorial Tres i Quatre (“L’Estel”; 5), 1988, pàg. 27. || Poema dedicat a Marta Pessarrodona.

Els articles d'aquests *Studia digitalia in memoriam Gabriel Ferrater*,
número 0 de la revista *Veus baixes*, publicats al maig de 2012,
amb ISSN 2254-5336,
es publiquen amb llicència Creative Commons:
se n'autoritza la reproducció sempre que se'n citi l'autor,
que sigui sense propòsits comercials
i que no se'n facin elaboracions derivades.

